

ความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย
กรณีศึกษา ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
Awareness of Longan Farmers' Health, a case study of Namdip
Subdistrict, Pa Sang District, Lamphun Province

สิริวัฒน์ ทำปวน¹ สิริกร กาญจนสุนทร²
Siriwat Thampuan, Sirikorn Kanjanasuntorn

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี และแรงสนับสนุนทางสังคม กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไยตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 346 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ทดสอบความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคลโดยใช้การทดสอบ t-test กับ F-test และทดสอบความสัมพันธ์ โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านความตระหนักภาพรวมมีระดับความตระหนักต่อสุขภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 4.38$) 2) ด้านปัจจัยส่วนบุคคลในภาพรวมไม่มีความแตกต่างกับระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกร ยกเว้นโรคประจำตัวต่างกันจะมีความตระหนักต่อสุขภาพทางจิตใจแตกต่างกันที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ด้านความสัมพันธ์ ความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี และแรงสนับสนุนทางสังคมในภาพรวม กับความตระหนักต่อสุขภาพต่อสุขภาพของเกษตรกรในภาพรวมไม่มีความสัมพันธ์กัน ยกเว้นความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการได้รับสนับสนุนจากทางครอบครัวมีความสัมพันธ์ กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรในภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .001 ตามลำดับ

คำสำคัญ (Keywords) : ความตระหนักต่อสุขภาพ; เกษตรกร; สวนลำไย

Abstract

This research aimed to: 1) study the level of health awareness among longan farmers; 2) compare health awareness among longan farmers classified by individual factors; and 3) examine the relationship between health knowledge, chemical use, and social support with health awareness among longan farmers in Nam Dip Subdistrict, Pa Sang

Received: 2025-10-23 Revised: 2025-11-18 Accepted: 2025-11-21

¹ นิสิตสาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Student Master of Arts Social Development and Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University. E-mail: siriwat.tu@ku.th

² อาจารย์ที่ปรึกษาสาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Advisor Master of Arts Social Development and Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University. E-mail: porntip.k@nontri.ku.ac.th

District, Lamphun Province. This quantitative study involved a sample of 346 participants. Data were collected using questionnaires. Descriptive statistics were used to analyze data. Individual characteristics were tested for differences using t-tests and F-tests, and correlations were tested using Pearson's product moment correlation coefficient.

The results revealed: 1) overall health awareness was the highest level, with an average value of ($\bar{x} = 4.38$). 2) Overall personal factors did not differ significantly from farmers' health awareness levels, except for underlying diseases, showing significant differences in mental health awareness at the .05 level. 3) There was no relationship between health knowledge, chemical use, and overall social support and health awareness among farmers. Except for knowledge of pesticide use and family support, which were significantly associated with farmers' overall health awareness at the .01 and .001 levels, respectively.

Keywords: Health awareness; farmers; longan orchards

บทนำ (Introduction)

ในสังคมไทยปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นปัญหาใหญ่ และรุนแรงมากมาโดยตลอด มีรายงานว่าเป็นปี พ.ศ. 2560 พบผู้ป่วยโรคจากพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 10,312 ราย คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 17.12 ต่อประชากรแสนราย ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ที่พบผู้ป่วยโรคพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 8,689 ราย (อัตราป่วย 14.47 ต่อประชากรแสนราย) (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2560) ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2560 พบผู้ป่วยด้วยโรคพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีอัตราป่วย 16.81 ต่อประชากรแสนราย ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น 1,117 ราย เทียบจากปี 2559 (อัตราป่วย 14.47 ต่อประชากรแสนราย) และยังพบว่า ผู้ป่วยส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 15 ปี ถึง อายุ 59 ปี และประกอบอาชีพเพาะปลูก ยิ่งกว่านั้น พบผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาโดยมีสาเหตุจากการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 3,067 ราย เสียชีวิต 407 ราย นอกจากนี้ ได้มีรายงาน ปี พ.ศ. 2563 ว่า มีปริมาณการนำเข้าของวัตถุอันตรายทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้นกว่า 3.74 หมื่นตัน เทียบกับปี 2559 (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2563) ทั้งนี้ ในปี 2565 ยังพบปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตรของไทย ยังคงเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตรสูงถึง 0.114 ล้านตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.32 จาก ปี พ.ศ. 2563 ที่มีการนำเข้ารวม 0.098 ล้านตัน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2567) อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2565 สถานการณ์รายงานผลการศึกษาด้านความผาสุกของเกษตรกรไทย พบว่า มีค่าอยู่ที่ระดับ 80.46 เป็นการพัฒนายู่ในระดับดี แม้ว่าเป็นระดับที่ลดลงจากปี 2564 ที่ระดับ 81.10 ดัชนีด้านสุขอนามัย ภาพรวมระดับประเทศมีค่าอยู่ที่ระดับ 99.85 เป็นการพัฒนายู่ในระดับดีมาก เพิ่มขึ้นจากปี 2564 ที่ระดับ 98.77 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565)

จากรายงานสถานการณ์ที่ยังคงเป็นปัญหา จึงมีแผนพัฒนาภาคการเกษตรของไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญต่อสุขภาพของเกษตรกรไทย มีการยกระดับศักยภาพเกษตรกรสู่ผู้ประกอบการธุรกิจสมัยใหม่ ในครั้งนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตรเพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการผลิตและการบริโภคสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและมีความปลอดภัย โดย

ส่งเสริมให้เกษตรกรในฐานะผู้ผลิตเกิดความตระหนักในการทำการเกษตรปลอดภัย มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างถูกต้อง รวมทั้ง แนะนำการใช้สารชีวภัณฑ์ ทดแทนการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อลดต้นทุนการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

ลำไยเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่สำคัญระดับโลก มีแหล่งเพาะปลูกหลักที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศไทย จีน เวียดนาม และไต้หวัน ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกผลผลิตลำไยรายใหญ่ของโลก (พัชรา แสนสุข และคณะ, 2564 : 95-110) รายงานสถานการณ์ผลผลิตลำไยของ 8 จังหวัดภาคเหนือ (เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา ลำปาง ตาก แพร่ และน่าน) ข้อมูล ณ 14 พฤษภาคม 2567 พบว่า ปี 2567 ลำไยของ 8 จังหวัดภาคเหนือ มีเนื้อที่ยืนต้น จำนวน 1,254,937 ไร่ ผลผลิตรวม มีจำนวน 978,974 ตัน โดยผลผลิตลำไยในฤดูมีจำนวน 637,501 ตัน ออกสู่ตลาดช่วงปลายเดือนมิถุนายน และจะออกต่อเนื่องถึงเดือนกันยายน 2567 โดยผลผลิตจะออกมากที่สุดในเดือนสิงหาคม 2567 ประมาณ 366,273 ตัน หรือ ร้อยละ 37 ของผลผลิตทั้งหมด ส่วนลำไยนอกฤดู มีจำนวน 341,473 ตัน ซึ่งลำไยนอกฤดูออกสู่ตลาดช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม และตุลาคม-ธันวาคม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 เชียงใหม่, 2567) จังหวัดลำพูนนับเป็นหนึ่งในแหล่งผลิตลำไยที่สำคัญของไทย มีพื้นที่เพาะปลูกลำไย ปีการผลิต 2567 เป็นเนื้อที่ยืนต้น 363,626 ไร่ เนื้อที่ให้ผลผลิต 345,830 ไร่ ผลผลิต 337,639 ตัน ผลผลิตต่อไร่ 1,039 กิโลกรัม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 เชียงใหม่, 2567)

ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ 42,435 ไร่ คิดเป็น 67.896 ตารางกิโลเมตร (จากการคำนวณโดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์) องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบมีแผนพัฒนาท้องถิ่น ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการปรับโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรให้มีคุณภาพและมาตรฐานสากล จัดระบบการผลิตให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่ และความต้องการของตลาด เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรและทำสวนลำไยเป็นหลัก มีพื้นที่ปลูกลำไย 17,754 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.838 ของพื้นที่ตำบลน้ำดิบ (งานวิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ, 2565) มีเกษตรกรผู้ปลูกลำไยขึ้นทะเบียนทั้งหมด 2,517 ราย (สำนักงานเกษตรอำเภอป่าซาง กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) เกษตรกรสวนลำไยส่วนใหญ่ต้องการเพิ่มผลผลิตที่มากขึ้น จากการส่งเสริมการผลิตลำไยด้านการค้า รวมถึงการมีภาระหนี้สินทำให้เกษตรกรต้องการเร่งเพิ่มผลผลิตโดยการพึ่งพาสารเคมีฆ่าแมลง สารกำจัดศัตรูพืช ประกอบกับพฤติกรรมการใช้สารเคมียังไม่ถูกต้อง จากการศึกษาสำรวจเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ได้รับการสัมผัสสารเคมี ร้อยละ 82.0 กับการทำการเกษตรลำไยทุกขั้นตอน เช่น การใช้สารเร่งการออกดอก การใช้ปุ๋ยเคมีในระยะออกใบ ดอกและผล ทั้งก่อนและหลังการเก็บผลผลิต (วีระพร ศุทธากรณ์ และคณะ, 2561) จากรายงานโครงการอบรมการเฝ้าระวังสารพิษตกค้างในเลือดเกษตรกร โดยกองทุนหลักประกันสุขภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ตั้งแต่ปี 2564-2566 ได้มีการเจาะเลือดเพื่อหาเปอร์เซ็นต์ความเสี่ยงต่อสารเคมีในเลือดของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม พบว่า เกษตรกรตำบลน้ำดิบมีผลการตรวจเลือดอยู่ในระดับมีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัย ดังนั้น ความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไยตำบลน้ำดิบ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งต่อสุขภาพของเกษตรกรเองและรวมไปถึงความปลอดภัยของผลผลิตลำไย และผลตกค้างของสารเคมีในสิ่งแวดล้อมด้วย (กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น, 2566)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไยตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ที่ใช้สารเคมีเป็นประจำและผู้ที่ไม่ใช้สารเคมี รวมทั้งด้านปัจจัยส่วน

บุคคล ความรู้ด้านสุขภาพ และแรงสนับสนุนทางสังคม เพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปจัดทำเป็นข้อเสนอแนะ รวมถึงวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมกับเกษตรกรเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน

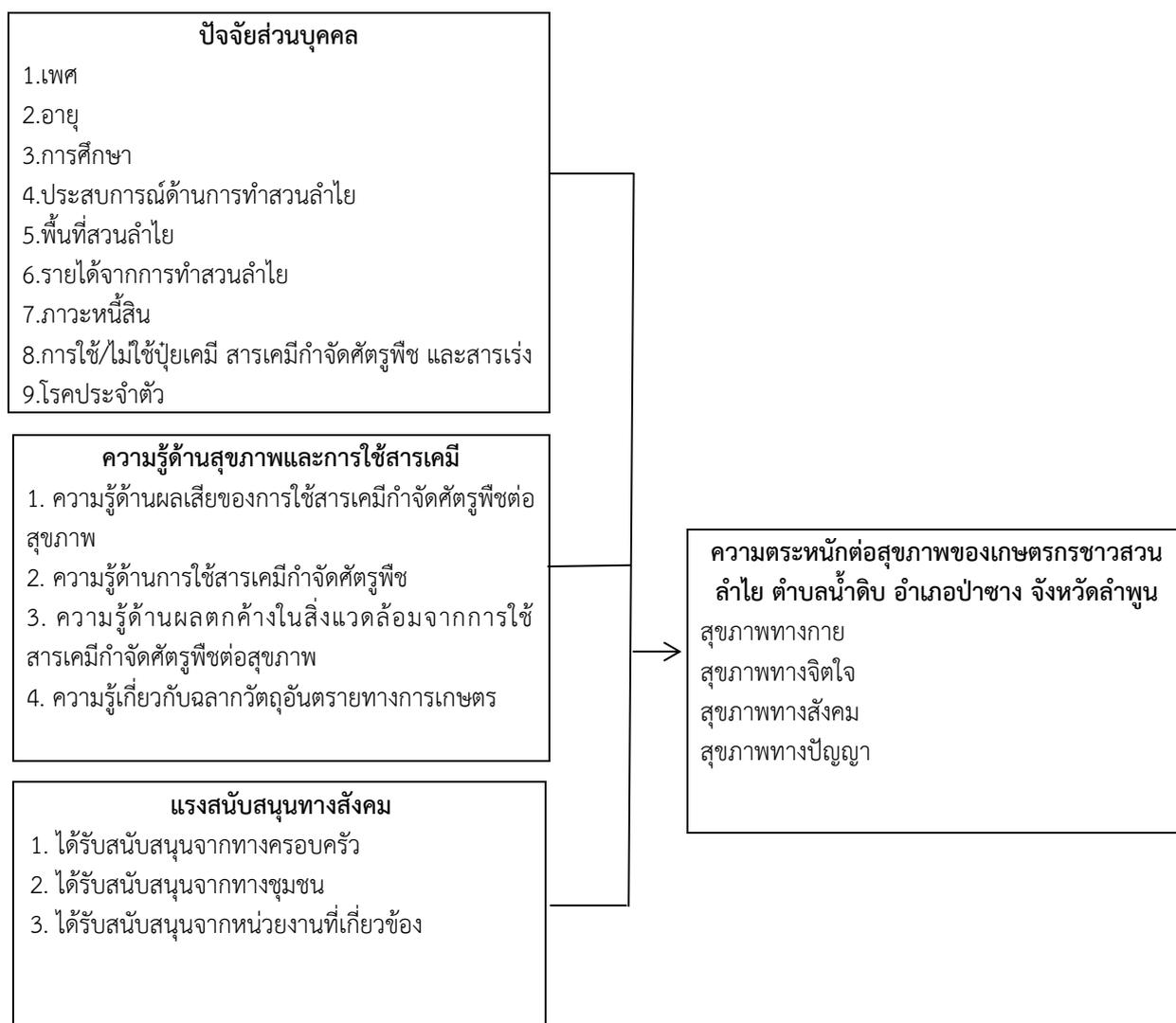
วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี และแรงสนับสนุนทางสังคมกับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไยตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยเรื่องความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงประมาณ (Quantitative Research) มีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยศึกษาตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี ได้แก่ ด้านความรู้ด้านผลเสียของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ ด้านความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ด้านความรู้ด้านผลตกค้างในสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ และด้านความรู้เกี่ยวกับฉลากวัตถุอันตรายทางการเกษตร และแรงสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ด้านได้รับสนับสนุนจากทางครอบครัว ด้านได้รับสนับสนุนจากทางชุมชน และด้านได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแปรตาม คือ ความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้แก่ ด้านสุขภาพทางกาย ด้านสุขภาพทางจิตใจ ด้านสุขภาพทางสังคม และด้านสุขภาพทางปัญญา

1.2 ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรชาวสวนลำไยตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำนวน 2,517 คน (สำนักงานเกษตรอำเภอป่าซาง กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) ผู้วิจัยคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมด 2,517 คน โดยใช้หลักการคำนวณสูตรของยามานะ (Yamane, 1973) ได้จำนวนรวมทั้งหมดของประชากรที่ใช้ในการวิจัยเท่ากับ 346 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

เดือน ตุลาคม 2566 ถึงเดือน ตุลาคม 2568

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกรชาวสวนลำไย ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษาประสบการณ์ด้านการทำสวนลำไย พื้นที่สวนลำไย รายได้จากการทำสวนลำไย ภาวะหนี้สิน การใช้/ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสารเร่ง และโรคประจำตัว แบบสอบถามสำรวจ (Check List) มีลักษณะคำถามปลายเปิดและปลายปิด

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี ได้แก่ ความรู้ด้านผลเสียของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ ความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ความรู้ด้านผลตกค้างในสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ และความรู้เกี่ยวกับฉลากวัตถุอันตรายทางการเกษตร ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (Close-ended Questionnaire) ใช้มาตราวัดแบบ (Dichotomous Scale) ให้เลือกตอบ ใช่หรือไม่ใช่

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับแรงสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ได้รับสนับสนุนจากทางครอบครัว ได้รับสนับสนุนจากทางชุมชน และได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Questionnaire) ใช้มาตราวัดแบบ (Likert Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้แก่ สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิตใจ สุขภาพทางสังคม และสุขภาพทางปัญญา ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (Close-ended Questionnaire) ใช้มาตราวัดแบบ (Likert Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยการแจกแบบสอบถามทั้งหมด 346 ชุด โดยที่ผู้วิจัยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และอธิบายให้ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจถึงรายละเอียดในการศึกษา โดยการเก็บข้อมูลจะเก็บที่ละหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง หลังจากเก็บข้อมูลของแต่ละฉบับผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูลในแบบสอบถามทุกฉบับ โดยระยะเวลาเก็บแบบสอบถาม 1 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 20-25 กันยายน 2568 และนำข้อมูลวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปทั้งหมดของปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี แรงสนับสนุนทางสังคม และความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย

4.2 ทดสอบความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคลที่ค่าเฉลี่ย 2 ค่า โดยใช้การทดสอบ t-test

4.3 ทดสอบความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคลที่ค่าเฉลี่ย 3 ค่าขึ้นไป โดยใช้การทดสอบ F-test

4.4 ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี และแรงสนับสนุนทางสังคมกับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient) ระดับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการวิจัยมี ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มากที่สุด จำนวน 232 คน มีอายุ 61 ปี ขึ้นไปมากที่สุด จำนวน 118 คน มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 167 คน มีประสบการณ์ในการทำสวนลำไยมากกว่า 20 ปี จำนวน 116 คน มีขนาดพื้นที่ทำการเพาะปลูกน้อยกว่า 5 ไร่ จำนวน 148 คน มีรายได้ไม่น้อยกว่า 50,000 บาท ต่อปี จำนวน 149 คน มีภาวะหนี้สิน จำนวน 191 คน ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และสารเร่งในการทำสวนลำไย จำนวน 325 คน และไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 244 คน

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย พบว่าภาพรวมทั้งหมดมีระดับความตระหนักต่อสุขภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ทั้งนี้ พิจารณาโดยภาพรวมเป็นรายด้าน พบว่าทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านสุขภาพทางกาย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.47 รองลงมา ด้านสุขภาพทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และด้านสุขภาพทางจิตใจ กับด้านสุขภาพทางสังคม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 4.34 แสดงผลข้อมูลดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย

(n = 346)

ความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกร ชาวสวนลำไย	\bar{X}	SD.	ระดับความตระหนัก
ด้านสุขภาพทางกาย	4.47	0.57	มากที่สุด
ด้านสุขภาพทางจิตใจ	4.34	0.63	มากที่สุด
ด้านสุขภาพทางสังคม	4.34	0.57	มากที่สุด
ด้านสุขภาพทางปัญญา	4.38	0.53	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยทั้ง 4 ด้าน	4.38	0.57	มากที่สุด

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลโดยรวมพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำสวนลำไย พื้นที่สวนลำไย รายได้จากการทำสวนลำไย มี/ไม่ภาวะหนี้สิน การใช้/ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และสารเร่ง และการมี/ไม่มีโรคประจำตัว ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นเกี่ยวกับโรคประจำตัวด้านสุขภาพทางจิตใจที่มีความแตกต่างกัน ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้สถิติ t - test และ (F - test)

(n = 346)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ภาพรวม	ด้านสุขภาพ ทางกาย	ด้านสุขภาพ ทางจิตใจ	ด้านสุขภาพ ทางสังคม	ด้านสุขภาพ ทางปัญญา
เพศ	0.60	0.98	0.35	0.90	0.16
อายุ	0.67	0.56	0.64	0.91	0.59
ระดับการศึกษา	0.54	0.52	0.68	0.58	0.36
ประสบการณ์	0.67	0.74	0.40	0.81	0.76
พื้นที่สวนลำไย	0.67	0.67	0.31	0.80	0.90
รายได้จากการทำสวนต่อปี	0.65	0.71	0.36	0.79	0.76
ภาวะหนี้สิน	0.88	0.90	0.94	0.98	0.67
การใช้/ไม่ใช้	0.56	0.58	0.86	0.48	0.31
โรคประจำตัว	0.45	0.57	0.03*	0.63	0.57

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปผลการเปรียบเทียบระดับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลในภาพรวม แสดงผลข้อมูลดังในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปการเปรียบเทียบระดับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลในภาพรวม

(n = 346)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ภาพรวม	ด้านสุขภาพทางกาย	ด้านสุขภาพทางจิตใจ	ด้านสุขภาพทางสังคม	ด้านสุขภาพทางปัญญา
เพศ	X	X	X	X	X
อายุ	X	X	X	X	X
ระดับการศึกษา	X	X	X	X	X
ประสบการณ์	X	X	X	X	X
พื้นที่ทำสวนลำไย	X	X	X	X	X
รายได้จากทำสวนต่อปี	X	X	X	X	X
ภาวะหนี้สิน	X	X	X	X	X
การใช้/ไม่ใช้	X	X	X	X	X
โรคประจำตัว	X	X	✓	X	X

✓ หมายถึง แตกต่าง

X หมายถึง ไม่แตกต่าง

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี และแรงสนับสนุนทางสังคม กับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไยตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนในภาพรวม ผลการศึกษาในภาพรวม พบว่า ความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี ในด้านความรู้ด้านผลเสียของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ ด้านความรู้ด้านผลตกค้างในสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ และความรู้เกี่ยวกับฉลากวัตถุอันตรายทางการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์ กับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ยกเว้นด้านความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย แสดงผลข้อมูลดังในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี กับความตระหนักรู้ต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไยในภาพรวม

(n=346)

ความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	p-value
ความรู้ด้านผลเสียของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ	0.077	0.151
ความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	0.146**	0.007

ความรู้ด้านสุขภาพและ การใช้สารเคมี	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	p-value
ความรู้ด้านผลตกค้างใน สิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ	0.079	0.142
ความรู้เกี่ยวกับฉลากวัตถุอันตราย ทางการเกษตร	0.011	0.094
รวม	0.078	0.285

** ระดับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคม กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า ในภาพรวมแรงสนับสนุนทางสังคม ในด้านได้รับสนับสนุนจากทางชุมชน ด้านได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีความสัมพันธ์ กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ยกเว้นด้านได้รับสนับสนุนจากทางครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวก กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย แสดงผลข้อมูลดังในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนในภาพรวม

(n=346)

แรงสนับสนุนทางสังคม	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	p-value
ได้รับสนับสนุนจากทางครอบครัว	0.279***	0.000
ได้รับสนับสนุนจากทางชุมชน	0.103	0.057
ได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	0.086	0.111
รวม	0.156	0.056

*** ระดับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการศึกษา เรื่อง ความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาจะอภิปรายแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีระดับความตระหนักต่อสุขภาพในภาพรวมทั้งหมดยังอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า เกษตรกรชาวสวนลำไยนั้นได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเกี่ยวกับสุขภาพที่จะได้รับผลตามมา ทั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤมล กรสุพรรณ (2551) ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความตระหนักต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยมีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

2. ผลการเปรียบเทียบระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันไม่มีความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรแตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกรชาวสวน

ลำไยไม่มีผลในความตระหนักต่อสุขภาพแตกต่างกัน ยกเว้นเกษตรกรผู้ที่มีโรคประจำตัวมีจิตใจที่ตระหนักต่อสุขภาพแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ซอลเดตา มนเดซ (2550) ที่พบว่า อายุมีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นภมณ ยารวง และพัชรพร สุคนธ์สรรพ (2559: 171-172) ที่พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ประสบการณ์ และพฤติกรรมความปลอดภัยมีผลต่อภาวะสุขภาพ ยกเว้นปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกรผู้ที่มีโรคประจำตัวมีจิตใจที่ตระหนักต่อสุขภาพแตกต่างกัน และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วงศกร อังคะคำมูล (2562: 61-62) ที่พบว่า การมีภาวะเจ็บป่วยและปัญหาสุขภาพของเกษตรกรมักมีความเสี่ยงสูงที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาทางจิตใจ เนื่องจากการต้องปรับตัวกับผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตตนเอง

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า ความรู้ด้านสุขภาพและการใช้สารเคมี ได้แก่ ด้านความรู้ด้านผลเสียของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ ด้านความรู้ด้านผลตกค้างในสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ และด้านความรู้เกี่ยวกับฉลากวัตถุอันตรายทางการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์ กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ยกเว้นด้านความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์เชิงบวก กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพในการใช้สารเคมีทางการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตร ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤมล กรสุพรรณ (2551) ที่พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีทางการเกษตร ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพในการใช้สารเคมีทางการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตร ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตร

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ด้านได้รับสนับสนุนจากทางชุมชน และด้านได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีความสัมพันธ์ กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ยกเว้นด้านได้รับสนับสนุนจากทางครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวก กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนจากญาติ เพื่อน วัด อสม. และหน่วยงานรัฐ มีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนลำไย ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิรัชรา เหลี่ยมเลิศ (2560) พบว่า การสนับสนุนจากญาติ เพื่อน วัด อสม. และหน่วยงานรัฐ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Research Knowledge)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า พื้นที่ศึกษามีความตระหนักต่อสุขภาพค่อนข้างสูง โดยเฉพาะด้านสุขภาพทางกายและการป้องกันตนเองจากอันตรายทางเคมี ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความตระหนัก ได้แก่ ความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้อง และแรงสนับสนุนจากครอบครัว ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลและแรงสนับสนุนจากภายนอกอื่น ๆ มีบทบาทน้อย การส่งเสริมความรู้เรื่องสุขภาพและการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย รวมถึงการสร้างแรงสนับสนุนจากครอบครัว จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยยกระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้และติดตามผล จะช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและลดความเสี่ยงต่อ

ผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาวจึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดกิจกรรมอบรมและการให้ความรู้

จัดทำกิจกรรมและโครงการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย การป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพ และการจัดการสวนลำไยอย่างยั่งยืน รวมถึงการจัดเวิร์กช็อป สื่อออนไลน์ และคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการและสามารถนำไปใช้ได้จริง

1.2 การพัฒนาการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ควรที่จะต้องกำหนดหรือเพิ่มนโยบายและแนวทางการปฏิบัติ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานราชการหรือเอกชนในพื้นที่ เพื่อสร้างแรงสนับสนุนทางสังคมที่ต่อเนื่อง เช่น การให้คำปรึกษา การจัดอบรม และการเข้าถึงด้านสุขภาพ

1.3 การติดตามผลการดำเนินงาน

ควรที่จะต้องมี การติดตามจัดทำระบบติดตามและประเมินผลความตระหนักต่อสุขภาพของเกษตรกรเป็นระยะ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกิจกรรมหรือโครงการให้เหมาะสม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรที่จะต้องขยายกลุ่มตัวอย่างด้านขอบเขต ศึกษาเกี่ยวกับเกษตรกรจากพื้นที่อื่น ๆ หรือกลุ่มประชากรที่มีลักษณะต่างกัน เช่น ขนาดพื้นที่สวนหรือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ผลการวิจัยครอบคลุมและสะท้อนความจริงได้มากขึ้น

2.2 ควรที่จะต้องทำวิจัยแบบผสม รวมถึงวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์หรือการสังเกตร่วมกับแบบสอบถาม เพื่อให้เข้าใจความตระหนักต่อสุขภาพเชิงลึกและมุมมองของเกษตรกรเพื่อที่จะได้ส่งผลประโยชน์ต่อการใช้งานจริง

2.3 ติดตามศึกษาผลในระยะยาว

ควรที่จะต้องติดตามความตระหนักและพฤติกรรมด้านสุขภาพของเกษตรกรในระยะยาว เพื่อตรวจสอบแนวโน้ม การเปลี่ยนแปลง และประสิทธิผลของการให้ความรู้หรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2563). รายงานสถานการณ์การดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพสำหรับแรงงานนอกระบบ ประจำปี 2563. [Online]. แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1139520210507084901.pdf> สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2567). ปริมาณการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตร (SOE66). [Online]. แหล่งที่มา: http://env_data.onep.go.th/indicator/view?ind=612 สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2567.

- กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น. (2566). รายงานโครงการอบรมการเฝ้าระวังสารพิษตกค้างในเลือดเกษตรกร กองทุนหลักประกันสุขภาพองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ ปี 2564-2566. ลำพูน: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน.
- งานวิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ. (2565). ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ในแผนพัฒนาท้องถิ่น (2566-2570). [Online]. แหล่งที่มา: https://numdiblamphun.go.th/index.php?_mod=MfDvVWc5ND0&no=Z2psTw สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2567.
- ช่อละดา มนเดช. (2550). พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพและภาวะสุขภาพของเกษตรกร ตำบลบ้านนา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. [Online] แหล่งที่มา: https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/NU.the.2007.172 สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2568.
- นภมณ ยารวง และพัชรพร สุคนธสรณ์. (2559). พฤติกรรมความปลอดภัยในการทำงานและภาวะสุขภาพของเกษตรกรชาวนา ในจังหวัดเชียงราย. วารสารพยาบาลทหารบก, 17(2): 163-174. [Online] แหล่งที่มา: <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JRTAN/article/view/66882> สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2568.
- นฤมล กรสุพรรณ. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. [Online]. แหล่งที่มา: <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:109324> สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2568.
- นิรัชรา เหลี่ยมเลิศ. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมในการดูแลสุขภาพกับคุณภาพผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลตำบลบางฝั้ว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. [Online]. แหล่งที่มา: https://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/58920216.pdf สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2568.
- พัชรา แสนสุข และคณะ. (2564). โมเดลการส่งเสริมเทคโนโลยีการผลิตลำไยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของเกษตรกรผู้ผลิตลำไยในภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 6(5): 95-110.
- วงศกร อังคะคำมูล. (2562). การศึกษาปัญหาสุขภาพและความเจ็บป่วยในเกษตรกร: ทบทวนวรรณกรรมแนวคิด ด้านอาชีวอนามัยและแนวคิดด้านสังคมศาสตร์. วารสารการแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2(1): 53-65. [Online]. แหล่งที่มา: <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/jmpubu/article/view/195123> สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2568.
- วีระพร ศุทธากรณ์ และคณะ (2561). สิ่งคุกคามสุขภาพจากการทำงานในกลุ่มผู้ปลูกลำไย. [Online]. แหล่งที่มา: <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:48467> สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2567.
- สำนักงานเกษตรอำเภอป่าซาง กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). รายงานทะเบียนเกษตรกร (ทบก.). ลำพูน: สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ปี 65. [Online]. แหล่งที่มา: <https://www.oae.go.th/view/1/41977/TH-TH> สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2567.

- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 เชียงใหม่. (2567). รายงานสถานการณ์ผลผลิตลำไยของ 8 จังหวัดภาคเหนือ. [Online]. แหล่งที่มา: <https://www.oae.go.th/view/44738/TH-TH> สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2567.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). ส่วนที่ 4 แผนกลยุทธ์รายหมุดหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). [Online]. แหล่งที่มา: <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=plan13> สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2567.
- สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2560). รายงานสถานการณ์โรคและภัยสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ปี 2560. [Online]. แหล่งที่มา: https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor2//files/01_envocc_situation_60.pdf สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics, An Introductory Analysis*, 2ndEd, New York: Harper and Row.

